

Запорізький навчально-виховний комплекс №19

**Досвід роботи на тему :
«Діяльнісний метод навчання читанню та розвитку мовлення учнів
початкової школи»**

Автор досвіду: Стадницька Юлія Михайлівна
вчитель початкових класів

Запоріжжя
2019- 2020 н.р

Тема досвіду: «Діяльнісний метод навчання читанню та розвитку мовлення учнів початкової школи».

Актуальність і перспективність досвіду

У Концепції Нової української школи зазначено, що «сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще необхідно навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними установками учня, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці». Отже, одним з головних завдань на сучасному етапі є забезпечення всебічного розвитку особистості.

Концепція визначає спільні для всіх компетентностей уміння: читати і розуміти прочитане, висловлювати думку усно і письмово, критичне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, ініціативність, творчість, уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, здатність до співпраці в команді. Як бачимо, уміння читати і розуміти прочитане є пріоритетним. Учень початкової школи набуває цих умінь перш за все на уроках читання. Саме цим обґрунтовується вибір теми.

Крім того, школа повинна розвивати інтерес до знань, працювати над відродженням духовності, виховувати високі моральні якості, почуття щирості, доброти. Невичерпним джерелом таких знань, такого виховання є книга. Прищепити учням любов до книги, потребу повсякденно читати, засвоювати додаткову інформацію так, щоб вони відчували радість від прочитаного. Ці вимоги як ніколи гостро постають саме сьогодні.

У наш час місце книги в житті підростаючого покоління змінюється, оскільки на їх використання впливають як інформаційні технології, так і телебачення. Діти дедалі частіше використовують комп'ютер замість книг, при цьому дехто з них навіть хизується тим, що до кінця не прочитав жодної книги. Видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський писав: «Читання — це найнеобхідніший школяреві інструмент учіння і водночас віконечко у навколишній світ. Без уміння швидко і свідомо читати дитина залишається ніби напівсліпою...» Він розглядав опанування навичками швидкого і свідомого читання, як найважливіший інструмент у оволодінні знаннями не тільки в школі, а й у процесі самоосвіти, як умову для формування інтересу і бажання до знань, як передумову для формування багатого духовного життя школяра і як засіб розвитку мислення.

Навчання читанню завжди було однією з основних проблем початкової освіти. Відомо, якщо у початковій школі не сформувались міцні уміння і навички швидкого і свідомого читання, то надалі буде важко це зробити. До того ж, підготовленим до навчання в середніх і старших класах можна вважати лише того, хто, читаючи, зосереджує розумові зусилля не на процесі навчання, а на змісті матеріалу. Отже, значною мірою саме від початкової школи залежить чи стануть діти активними читачами, полюблять книгу, чи залишаться байдужими до літератури. І якщо дитина навчиться швидко і вдумливо читати в молодшому шкільному віці, то це, як правило, на все життя: вона матиме широкий світогляд, різнобічні і глибокі знання. Але, на жаль,

сьогодні ця мета реалізується лише частково. І це викликає занепокоєння педагогів.

Для того щоб виявити достеменно актуальність даної проблеми, нами було проведено велику підготовчу роботу. А саме: співбесіди і анкетування учнів 2-4 класів та їх батьків, аналіз читацьких формулярів у шкільній і районній дитячій бібліотеках, проаналізовано динаміку зростання темпу та якості читання окремих учнів. У результаті обґрунтуванням актуальності та перспективності даного дослідження виявились такі причини:

- відсутність мотивації у молодших школярів.
- перевага комп'ютера та телевізора в докільці дитини.
- відсутність домашніх бібліотек у більшості родин.
- зavelика ціна дитячої літератури та передплати.
- відсутність з боку батьків власного прикладу читання.

Теоретична основа

Читацька компетентність у системі початкового навчання розглядається як сукупність освітніх елементів, яка виявляється у володінні системою літературних знань, умінь і навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості та здатності їх використовувати з метою пізнання навколишньої дійсності, задоволення власних потреб (пізнавальних, естетичних, самоосвітніх та ін.). Вона визначається не лише обсягом літературних знань, початкових читацьких умінь і навичок з їх відтворенням, а й здатністю школяра засвоювати знання та застосовувати їх у власній літературній діяльності.

Передумовами оволодіння читацькою компетентністю є достатньо сформована навичка читання молодшого школяра, спеціальні здібності та інтерес до читання літературних творів. Причому в Новій українській школі технічна сторона читання не є самоціллю. Основний пріоритет — особистісний розвиток учня. Звісно, першочерговим завданням вчителя: є засвоєння учнями навичок виразного й правильного читання. Основним показником читацької компетентності є не техніка читання дитини, а її бажання читати у вільний час; не вміння складати літери у слова, а використовувати будь-які тексти для особистісного розвитку.

Визначають такі класичні етапи формування читацької компетентності:

Етап	Очікуваний результат
Підготовчий	засвоює абетку навчається сприймати зміст текстів на слух розглядає книги
	знаходить зв'язки між змістом та ілюстраціями
	знаходить заголовки, автора та інші відомості про книгу
	самостійно складає букви в слова, працюючи з книгою
Початковий	випробуває себе в самостійному читанні
	свідомо сприймає і відтворює невеликі тексти
	закріплює навички техніки та виразного читання

Основний (етап формування читача)	читає доступні книги або друковану інформацію для поповнення знань
	шукає і користується доступною літературою різних жанрів для поповнення знань за визначеною темою
	систематично самостійно читає в позаурочний час
Заключний	має сформовані читацькі вподобання та інтереси
	позитивно сприймає книгу, бажає її розглянути та прочитати

За різними дослідженнями, виокремлюють такі чинники, що впливають на формування читацьких умінь учнів:

- читацькі вподобання та начитаність батьків (саме в родині, де читають книжки, формується інтерес до книги й у дітей)
- педагогічний вплив учителя, індивідуальний підхід до дитини на уроках мова, якою провадять навчання (чи є вона рідною для дитини)
- наповненість шкільної та домашньої бібліотек
- можливість купувати книги
- баланс книги та інтернету в житті дитини.

У структурі читацької компетентності виділяють такі складові:

мовленнєва, яка передбачає формування і розвиток мовленнєвих умінь і навичок: уміння будувати усні й письмові монологічні висловлювання; брати участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного твору; уміння висловлювати свої думки, використовуючи для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності мовлення; уміння ставити запитання; відповідати на запитання за змістом прочитаного твору; переказувати твір; образного мовлення; уміння виразно читати;

літературознавча, яка передбачає формування основ теоретико-літературних знань і вмінь ними користуватися (практичне ознайомлення з літературознавчими поняттями; сприймання, аналіз літературного твору);

бібліотечно-бібліографічна – передбачає уміння учня працювати з книгою, періодичними виданнями як джерелами отримання інформації; наявність у молодших школярів певного кола читання; знання початкових бібліотечно-бібліографічних понять та вміння користуватися довідковою літературою;

літературно-творча – передбачає розвиток і реалізацію літературно-творчих умінь і здібностей учнів;

емоційно-ціннісна – передбачає розвиток емоційної і почуттєвої сфери учнів, уміння висловлювати оцінні судження щодо прочитаного.

Усі складові читацької компетентності взаємопов'язані, а результатом їх взаємодії є сформованість читацької компетентності молодшого школяра, яка **буде свідчити про**: стійкість інтересу до читання; сформованість у нього знань про літературу як вид мистецтва і літературу як науку; сформованість основних умінь, необхідних для сприйняття, розуміння змісту творів різних жанрів і висловлення обґрунтованої оцінки твору; здатність застосовувати

здобуті знання і вміння у власній літературній діяльності; розвиток творчих, власне, літературних здібностей; вироблення системи цінностей і емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до інших людей і до самого себе.

Рівень сформованості читацької компетентності свідчатиме про готовність випускника початкової школи до повноцінного сприйняття складніших за художньою формою і змістом літературних творів, засвоєння літературознавчих термінів в основній школі.

Новизна досвіду

Досвід створений в рамках відомих форм, методів і прийомів педагогічної діяльності, але відрізняється новим оригінальним підходом до їх використання, що призводить до підвищення якості формування читацької компетентності учнів.

Провідна педагогічна ідея досвіду

Провідна ідея нашого досвіду полягає у створенні таких умов для кожного учня, щоб робота над формуванням читацької компетентності сприяла формуванню такої особистості, яка може орієнтуватися в ситуації спілкування, планувати зміст майбутнього висловлювання, реалізовувати задум в зовнішньому мовленні; та вселяла впевненість у слабого учня в тому, що вчитель зацікавлений у його успіхах. Саме тому пропагую застосування комплексу методів і прийомів роботи, спрямованих на формування стійких читацьких умінь дітей.

Інформаційно-педагогічна модель досвіду

Мета - допомогти учням зрозуміти, що книга є найавторитетнішим джерелом інформації; формувати навички читання та читацьку активність учнів початкових класів.

Завдання роботи:

організувати освоєння теоретичних і методичних підходів до формування читацької активності школярів;

формувати і розвивати навички виразного й правильного читання;

здійснити педагогічне спостереження за рівнем читацької активності;

формувати вміння самостійно шукати нову інформацію в різних джерелах;

розвивати особистість дитини, розкриваючи її індивідуальність;

формувати навички самооцінки, самоконтролю та саморегуляції;

розвивати вміння працювати з книгою;

прищепити навички систематичного вдумливого читання;

реалізувати виховні функції по виявленню та розкриттю творчих здібностей і можливостей учнів.

Технологія реалізації досвіду

Зазначивши провідну ідею, мету та завдання досвіду, окреслюю основні шляхи реалізації їх на практиці.

З метою формування стійких читацьких навичок кожен урок читання розпочинаю з нових вправ. Учні тренують органи мовлення, вчать регулювати дихання, розвивають та удосконалюють артикуляцію, навички антиципації. Ось які вправи проводжу на своїх уроках постійно:

1. Вправи на постановку дихання, розвиток артикуляції та на підготовку дитини до читання: гра «Дзвіночок»; скоромовки; чистомовки.

2. Вправи на подолання регресії (для учнів, що вміють читати). Читаючи текст, учні стикаються з важкими словами (бар'єрами), зупиняються, розглядають несподівану перепону, намагаються подолати кілька разів. Вони втрачають час, гублять логічний зв'язок слів, знижують темп читання. Щоб позбутися регресії, пропоную учням добре вивчати зміст тексту, визначати важкі як для читання, так і для усвідомлення слова, записую їх на дошці, або на окремому аркуші паперу і розбираємо разом із усіма учнями класу. Звичайно більше уваги приділяю тим учням, у кого слабка техніка, вони мають прочитати ці слова уголос кілька разів: вправа «Блискавка»; вправа «Торбинка».

3. Вправи на розвиток оперативної пам'яті, пильності зору та уваги. Ці якості досить помітно впливають на формування навичок правильного, свідомого та швидкого читання.

4. Вправи на розвиток антиципації. Формування антиципації (уміння передбачити під час читання наступне слово) помітно сприяє розвитку швидкості читання. Спочатку пропоную школярам слова з пропущеними буквами, потім речення з пропущеними словами. Коли вихованці вже добре справляються з цими завданнями, додаю у вправи складніші завдання.

5. Вправи на розвиток уміння орієнтуватися в тексті: вправа «Стоп! Вперед!» вправа «Земля-небо».

6. Вправи на визначення цілісності тексту за його частиною: вправа «Віконце».

7. Вправи для тренування образної пам'яті. Такі вправи необхідні для усвідомленого читання. Вони вчать дітей «бачити у своїй уяві, створювати образ з прочитаних в художніх текстах описів природи, людей, оточення». Щоб виробити достатній рівень усвідомлення учнями прочитаного, на уроках використовую систему ігрових форм, яка спонукає дитину читати більше і частіше на уроках і поза ними.

Велику увагу на уроках приділяю виразності читання. Цю роботу проводжу так, щоб не зводити до демонстрації, «як читати», бо такий підхід, за моїм переконанням, приводить дітей тільки до повторення, а не до оволодіння відповідним умінням. Завдяки накопиченим враженням, діти можуть уявляти картини навколишнього життя, проводити смисловий аналіз і на цій основі читати виразно.

Звичайно, учитель повинен керувати індивідуальним читанням кожного учня. При цьому ставиться завдання: за рік оцінити читання кожного школяра, знати, як він оволодіває умінням вільно читати, які книжки читає, крім підручника. В. Сухомлинський зазначав: «Учень, який погано читає, - це потенціально важка дитина. Якщо не навчити її вільно читати в початкових класах, вона зустрине пізніше нездоланні труднощі у навчанні. Уміння вільно, свідомо, виразно читати - це один із надійніших засобів запобігання розумовій інертності й відсталості. Це також стежинка, йдучи якою, людина піднімається до вершин інтелектуальної культури».

Основою вирішення питання любові до книги є організація системи знань з позакласного читання. Для підвищення ефективності уроків, ми створюємо разом з батьками у класі бібліотечку прочитаних книжок.

Оскільки одного бажання читати недостатньо, вважаю своїм першочерговим завданням - намагатися пробуджувати в дитині мотивацію до особливої діяльності, а саме користування бібліотекою. Підготовлена до цього дитина сама захоче стати читачем. До цієї роботи намагаюся якомога більше залучати батьків учнів, пояснюючи їм, як зацікавити, не примушуючи. Тому, як показала практика, доцільним є проведення батьківських зборів відповідної тематики.

Проблемі формування бібліотечно-бібліографічної культури в учнів початкових класів присвячені бібліотечні уроки, наприклад: Ознайомлення з книжкою. Правила користування бібліотекою. Щоденник читання.

Самостійний вибір книг у бібліотеці.

Починаючи з першого класу, використовую методи індивідуального й масового керівництва читанням. Через бесіди та консультації враховую індивідуальні особливості читацького розвитку кожної дитини. Особливо доцільними вважаю проведені мною у першому класі читання-слухання. Вони дають можливість звернути увагу школярів на те, що залишається поза їхньою увагою під час самостійного читання.

Важливим також є те, що майже щодня на ранкових зустрічах та деяких годинах спілкування відбувається вільна дискусія про художні твори.

Обговорення книг - це своєрідний колективний роздум, в якому діти беруть участь за власним бажанням, з різним ступенем активності та ініціативи.

Книжкова виставка - це широко розповсюджена в класі оперативна форма масової роботи. Вона експонується упродовж певного часу, щоб діти та батьки мали можливість із нею ознайомитись. Проводжу виставки за такою тематикою: Дружба з книгою - це свято. У доброму світі поезії. Я і мої права.

Козацькому роду нема переводу. Кращі українські народні казки тощо.

Робота з учнями початкової школи насичена ігровими елементами. Це вікторини, подорожі, конкурси, літературні загадки, ігри. Активізувала участь учнів у традиційному конкурсі-огляді «Живи, книго!». У класі створено пост бережливих: діти допомагають бібліотекарєві та вчителєві-класоводу. До оновлення «Куточка читачів» залучаю актив класу.

Отже, уміти читати, бути читачем - це високе мистецтво, і йому потрібно наполегливо вчитися. А формувати читача - це спільна справа, і її можна

успішно вирішити тільки спільними зусиллями науки, педагога, батьків та учня.

Результативність досвіду

Зазначені вище методи і прийоми формування читацьких умінь учнів, забезпечують глибоке усвідомлення навчального матеріалу не лише на уроках літературного читання, а й впливають на вміння застосовувати знання на практиці, розвивають активність, ерудицію, мислення і, без сумніву, формують читацьку компетентність дитини. Свідченням цього є підвищення рівня читацьких умінь у 3 учнів класу, підвищення рівня зацікавленості книгою та активності відвідування бібліотеки у 5 учнів.